

عرضه پول و سیاست‌های پولی، ارزی و سطح عمومی قیمت‌ها*

مقدمه

بازار پول، بخشی از بازار مالی است که نقش مهمی در رشد و توسعه بخش‌های مختلف اقتصادی دارد. در این بازار، مازاد نقدینگی افراد و واحدهای اقتصادی از طریق پس‌انداز و سپرده‌های بانکی در اختیار واحدهای اقتصادی قرار می‌گیرد. در عین حال، چنانچه این بازار در کنار سایر بازارها در اقتصاد به خوبی هدایت نشود، در افزایش تورم نقش زیادی خواهد داشت.

در سال ۱۳۸۰ که دومین سال برنامه سوم توسعه می‌باشد، نرخ رشد نقدینگی بیشتر از متوسط نرخ رشد نقدینگی در برنامه بوده است (که دلایل آن در ادامه گزارش بیان خواهد شد) ولی با این حال، وجود منابع ارزی کافی در حساب ذخیره ارزی (موضوع ماده ۶۰ قانون برنامه سوم) به عنوان یک پشتوانه مالی که در شکل‌گیری انتظارات سرمایه‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان مؤثر بوده است، در مجموع باعث شده است که اکثر متغیرهای مالی در برنامه سوم مطابق برنامه عمل کنند، به طوری که ثابت نرخ ارز در بازار آزاد در ۸۰۰۰ ریال به ازای هر دلار آمریکا، نرخ تورم (براساس شاخص CPI) در حدود ۱۱/۴ درصد و رشد اقتصادی ۴/۸ درصد در سال ۱۳۸۰ مؤید آن بوده است.

ساختار این گزارش به این صورت است که در ابتدا جایگاه قانونی بخش پولی در برنامه سوم ارایه می‌شود و

بعد تصویر وضع موجود نقدینگی کشور می‌آید. سپس به تحلیل نقدینگی، سرعت گردش پول و سیاست‌های اعتباری بانکی و نرخ سود بانکی می‌پردازیم. و سرانجام، نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی در پایان ارایه می‌گردد.

بررسی مواد قانونی برنامه سوم

فصل نهم قانون برنامه سوم به بخش پولی و ارزی پرداخته است. در ماده ۸۳ به ترکیب شورای پول و اعتبار اشاره شده است که در سال اول برنامه ترکیب این شورا طبق این ماده قانونی معین گردید. ماده ۸۴ به تسهیلات تبصره‌های تکلیفی اشاره دارد که جزئیات آن در جدول شماره یک ارایه شده است. بر اساس این ماده قانونی، سالانه ۱۰ درصد افزایش در مانده تسهیلات تبصره‌های نسبت به افزایش مانده تسهیلات تبصره‌ای در سال ۱۳۷۸ کاهش می‌یابد.

مقایسه عملکرد نقدینگی کشور با برنامه سوم که در جدول شماره دو ارایه شده، گویای آن است که عملکرد رشد نقدینگی به طور قابل ملاحظه‌ای در مقایسه با برنامه افزایش یافته است. بنابراین، اتخاذ سیاست‌های پولی انقباضی یکی از سبب‌هایی است که در سال جاری و سال‌های آینده برای کشور ضروری به نظر می‌رسد.

جدول شماره یک

عمده‌ترین مواد قانونی مرتبط با بخش پولی در قانون برنامه سوم توسعه

ردیف	عنوان	تدابیر پیش‌بینی شده و اقدامات اجرایی در برنامه	تدابیر اتخاذ شده (اقدامات انجام شده) تا پایان سال ۱۳۸۰
۱	کاهش تبصره‌های تکلیفی (بند «الف» ماده ۸۴)	افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی طی سال‌های برنامه سوم به طور متوسط سالانه ده درصد نسبت به ارقام مصوب سال ۱۳۷۸ کاهش می‌یابد.	هر سال در قانون بودجه درج می‌شود و نظام بانکی حجم تسهیلات تبصره‌ای را براساس آن تنظیم می‌کند.
۲	حمایت دولت از بخش‌های اقتصادی در قالب تسهیلات بانکی (بند «ب» ماده ۸۴)	در ماده ۵۶ قانون برنامه سوم بخش‌های اولویت‌دار مشخص شده است.	این‌نامه‌های اجرایی تهیه شده و نظام بانکی ملزم به اجرای آن می‌باشد.
۳	تنظیم تعهدات ارزی کشور (ماده ۸۵)	حداکثر میزان بدهی‌های خارجی و زمان‌بندی بازپرداخت بدهی‌های خارجی کشور مشخص شده است.	این‌نامه‌های لازم از سوی بانک مرکزی با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه شده و بانک مرکزی براساس آن تعهدات خارجی کشور را تنظیم و تضمین می‌کند.

* بخشی از گزارش اقتصادی و نظارت بر عملکرد سال دوم برنامه سوم توسعه / ۱۳۸۰ از انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

جدول شماره دو

مقایسه عملکرد و پیش‌بینی رشد نقدینگی
با برنامه سوم

(درصد)

نقدینگی	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱
برنامه	۲۰/۸	۱۸	۱۵/۷
عملکرد	۲۹/۳	۲۸/۸	-
پیش‌بینی	-	-	۲۰/۹
تفاوت عملکرد با برنامه	۸/۵	۱۰/۸	-

تصویر وضع موجود بخش پولی

براساس آمارهای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (جدول شماره سه)، نقدینگی کشور از ۲۴۹۱۱۰/۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹، به ۳۲۰۹۵۷/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۰ افزایش یافته که رشد ۲۸/۸ درصد نشان می‌دهد و در مقایسه با رشد نقدینگی (۲۹/۳) درصد در سال ۱۳۷۹ اندکی کاهش یافته است. رشد پول طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۰ به ترتیب ۳۱/۹ و ۲۴/۹ درصد و رشد شبه پول به ترتیب ۲۷/۱ و ۲۲/۲ درصد بوده است. روند مذکور حاکی از آن است که ترکیب سپرده‌های بانکی به سمت شبه پول سوق پیدا کرده است. کاهش نرخ تورم که به تبع خود افزایش نرخ سود واقعی را به همراه

جدول شماره سه
خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی

درصد رشد					مانده در پایان سال (میلیارد ریال)					شرح
۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	۱۳۷۶	۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	۱۳۷۶	
۱۰۰/۰	۶۵/۵	-۶۲۳/۸	-۱۰۷/۸	-۵۵/۰	۱۱۰۲۲/۴	۵۵۱۰/۲	۳۲۲۹/۴	-۶۳۵/۶	۸۱۹۵/۳	خالص دارایی‌های خارجی
۳۶/۰	۷۹/۲	۵۶/۱	-۲۷/۶	-۲۲/۰	۴۴۶۶۷/۵	۲۲۸۳۲/۸	۱۸۳۲/۵	۱۱۲۳۷/۶	۱۶۲۱۳/۸	دارایی‌های خارجی
۲۳/۱	۸۲/۳	۲۱/۳	۵۴/۳	-۱۷/۷	۳۳۶۴۵/۱	۲۳۲۲۲/۶	۱۳۹۹۵/۶	۱۲۲۳۳/۲	۸۰۱۸/۵	وام‌ها و اعتبارات دریافتی از خارج و سپرده‌های ارزی
۲۵/۸	۱۶/۴	۲۲/۸	۳۱/۶	۲۳/۰	۳۳۶۰۲۳/۶	۲۶۷۰۹۲/۳	۲۲۹۳۷۶/۷	۱۸۶۸۳۳	۱۳۱۹۸۲	خالص دارایی‌های داخلی
۸/۴	-۵/۷	۳/۲	۲۳/۸	۲۳/۸	۹۳۴۸۱	۸۶۲۲۱/۶	۹۱۴۶۳/۸	۸۸۶۱۳	۶۶۲۳۱/۹	خالص بدهی‌های بخش دولتی
۱۱/۳	۴/۸	۶/۵	۳۶/۳	۲۲/۴	۱۳۶۶۸۳/۹	۱۲۳۷۸۵/۳	۱۱۷۱۱۶/۹	۱۰۹۹۷۶/۱	۸۰۷۰۳/۶	بدهی‌های بخش دولتی
۵/۴	-۳/۱	۴/۳	۳۷/۶	۱۲/۸	۷۰۷۰۲/۱	۶۷۰۵۳/۸	۶۹۲۰۹/۵	۶۶۳۳/۶	۴۸۲۰۲	دولت
۱۸/۴	۱۶/۳	۹/۸	۳۴/۳	۴۰/۲	۶۵۹۸۱/۸	۵۵۳۳/۵	۴۷۹۰۷/۴	۳۳۶۴۰/۱	۳۲۵۰۱/۶	شرکت‌ها و مؤسسات دولتی
۳۴/۱	۳۱/۱	۴۰/۴	۲۹/۷	۲۳/۳	۲۴۲۵۴۲/۶	۱۸۰۸۷۰/۷	۱۳۷۹۱۲/۹	۹۸۲۲۰	۷۵۷۳۰/۱	بدهی بخش غیردولتی
۱۸/۲	۴۲/۵	۲۰/۱	۴۷/۷	۱۲/۶	۴۳۲۰۲/۹	۲۶۵۶۳/۷	۲۵۶۵۳/۱	۲۱۳۶۳/۱	۱۴۴۶۱/۷	سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی
۳۹/۰	۳۴/۳	۱۹/۰	۵۵/۰	۵/۵	۳۸۰۷۹/۵	۲۷۴۰۰/۵	۲۰۴۰۳/۵	۱۷۱۳۹/۱	۱۱۰۶۰/۸	دولت
-۴۴/۱	۷۴/۵	۲۴/۳	۲۴/۲	۴۴/۰	۵۱۲۳/۴	۹۱۶۳/۲	۵۲۵۰/۶	۳۲۲۴	۳۳۰۰/۹	شرکت‌ها و مؤسسات دولتی
-۴۲۴	+۵۹/۶	-۹۳/۰	-۳۳۲/۰	۱۷۵/۹	-۴۱۵۵۱	-۱۲۱۴۱	-۳۰۰۵۶/۶	-۱۵۵۷۳/۹	-۳۵۲۳/۶	خالص سایر اقلام دارایی‌ها
۳۵/۲	۳۳/۰	۱۳/۱	۱۵/۴	۵/۳	۲۲۱۱۸۰/۵	۱۶۳۶۰۸/۵	۱۲۳۰۰۰/۶	۱۰۸۷۵۷/۷	۹۴۲۲۷/۱	سایر دارایی‌ها
۲۸/۲	۱۴/۸	۳۳/۱	۳۷/۲	۷/۷	۲۲۵۳۳۵/۶	۱۷۵۷۳۹/۵	۱۵۳۰۵۷/۲	۱۲۴۳۳۲/۶	۹۷۷۵۰/۷	سایر بدهی‌ها
۲۸/۸	۲۹/۳	۲۰/۱	۱۹/۳	۱۵/۲	۳۲۰۹۵۷/۲	۲۳۹۱۱۰/۷	۱۹۲۶۸۹/۲	۱۶۰۴۰۱/۵	۱۳۳۲۸۶/۳	نقدینگی (M۲)
۲۴/۹	۳۱/۹	۱۶/۰	۱۸/۱	۱۲/۵	۱۴۲۹۵۶/۷	۱۱۴۴۲۰/۵	۸۶۷۵۱	۷۴۷۴۴/۴	۶۳۳۰۳/۷	پول
۳۲/۲	۲۷/۱	۲۳/۷	۲۰/۶	۱۷/۸	۱۷۸۰۰۰/۵	۱۳۴۶۹۰/۲	۱۰۵۹۳۸/۲	۸۵۶۱۷/۱	۷۰۹۸۲/۶	شبه پول

مأخذ: ترازنامه سیستم بانکی

نقدینگی، کاهش نرخ‌های ذخایر قانونی سپرده‌ها بوده که در خرداد ۱۳۸۰ به تصویب شورای پول و اعتبار رسیده است. بر اساس این تصمیم، نرخ ذخایر قانونی برای سپرده‌های دیپلاری ۱۰ درصد و برای سپرده‌های مدت‌دار به طور متوسط ۵ درصد کاهش یافته است (جدول شماره پنج). با توجه به اینکه کاهش نرخ ذخایر قانونی سپرده‌ها، منابع بیشتری را در اختیار شبکه بانکی جهت اعطای وام قرار می‌دهد، این سیاست زمینه را برای افزایش ضریب فزاینده نقدینگی و نهایتاً افزایش نقدینگی در سال ۱۳۸۰ فراهم نمود. به تبع تصمیم شورای پول و اعتبار در خصوص کاهش نرخ ذخایر قانونی، حجم بیشتری از منابع بانک‌ها (حدود ۱۰۹۹۹ میلیارد ریال) که قبلاً در نزد بانک مرکزی به صورت سپرده قانونی نگهداری می‌شد، آزاد شد.

از طرفی، بانک مرکزی برای جلوگیری از تبعات منفی افزایش نقدینگی ناشی از منابع آزاد شده در اثر سیاست کاهش نرخ ذخایر قانونی، بخشی از منابع آزاد شده به خاطر کاهش نرخ ذخایر قانونی را صرف تسویه بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی نمود. این امر در کاهش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی تأثیر قابل توجهی داشته و عامل مهمی در جلوگیری از افزایش بیشتر رشد پایه پولی بوده است.

خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و همچنین، افزایش دارایی‌های متفرقه بانک مرکزی ناشی از حق‌الامتياز خرید ارز به قیمت واریزنامه‌ای و قانون اصلاحیه بودجه سال ۱۳۸۰ از عوامل مهمی هستند که در افزایش پایه پولی مؤثر بوده‌اند (جدول شماره چهار). ضریب فزاینده نقدینگی از ۲/۹۵ واحد در سال

○ بر اساس ماده ۸۴ قانون برنامه سوم، سه سالانه ۱۰ درصد افزایش در مانده تسهیلات تبصره‌ای نسبت به افزایش در مانده تسهیلات تبصره‌ای سال ۱۳۷۸ کاهش می‌یابد.

۱۳۷۹، به ۳/۴۰۹ واحد در پایان اسفند ماه سال ۱۳۸۰ افزایش یافته، که رشد ۱۵/۲ درصدی را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه طبق اتحاد M-m.h [نقدینگی M مساوی با حاصلضرب ضریب فزاینده نقدینگی (m) در پایه پولی (h)] رشد نقدینگی برابر مجموع رشد پایه پولی و ضریب فزاینده نقدینگی می‌باشد، لذا رشد ۱۵/۲ درصدی ضریب فزاینده نقدینگی در سال ۱۳۸۰ گویای آن است که بخش زیادی از رشد نقدینگی از ضریب فزاینده ناشی شده است. مهمترین عامل افزایش ضریب فزاینده

می‌آورد، یکی از دلایل رشد سپرده‌های غیردپلاری (شبه پول) بوده است.

بررسی اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی (جدول شماره سه) نشان می‌دهد که رشد بدهی بخش دولتی و غیردولتی به نظام بانکی در سال ۱۳۸۰ به ترتیب حدود ۱۱/۳ و ۳۴/۱ درصد بوده و درصد رشد متغیرهای مذکور در سال ۱۳۷۹ به ترتیب ۴/۸ و ۳۱/۱ درصد بوده است. مقایسه این آمار نشان می‌دهد که رشد بدهی بخش دولتی به نظام بانکی (که عمدتاً از رشد بدهی شرکت‌های دولتی ناشی شده) افزایش یافته است، به طوری که رشد بدهی شرکت‌های دولتی طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۰ به ترتیب ۱۶/۳ و ۱۸/۴ درصد بوده است.

تحلیل بخش پولی

الف) تحلیل نقدینگی: برای تحلیل دقیق‌تر عوامل مؤثر بر رشد نقدینگی کشور، دو جزء اصلی نقدینگی، یعنی ضریب فزاینده نقدینگی و پایه پولی مورد توجه قرار می‌گیرد.

پایه پولی از ۸۴۳۹۸/۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۹، به ۹۴۱۴۷/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۰ افزایش یافته که رشد ۱۱/۶ درصد را نشان می‌دهد. افزایش

جدول شماره چهار

خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

درصد رشد					مانده در پایان سال (میلیارد ریال)						شرح
۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	۱۳۷۶	۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	۱۳۷۶	۱۳۷۵	
۶۷/۵	۷۰/۳	۸۰/۵	-۵۸/۵	-۶۱/۱	۱۲۶۸۸/۱	۷۵۷۶/۸	۳۴۳۹/۸	۲۴۶۵/۳	۵۹۴۱/۹	۱۵۲۶۰/۴	خالص دارایی‌های خارجی
۲۶/۱	۸۰/۸	۴۰/۰	-۲۲/۸	-۳۸/۵	۳۲۰۷۹/۱	۲۳۵۶۶/۸	۱۲۰۲۵/۳	۱۳۱۶۳/۹	۱۲۰۶۵/۶	۱۹۶۲۹/۶	دارایی‌های خارجی
۲۱/۳	۸۶/۲	۲۵/۴	۱۱/۸	۴۰/۲	۱۹۳۹۱	۱۵۹۹۰	۸۵۸۵/۶	۶۸۲۸/۲	۶۱۲۳/۷	۳۳۶۹/۲	بدهی‌های ارزی
-۱۲/۳	-۱۳/۳	۱۰/۹	۱۲/۵	۲۱/۰	۵۶۹۲۳/۱	۶۴۸۶۴/۳	۷۴۷۹۱/۱	۶۷۴۳۲/۳	۵۹۹۳۳/۶	۴۹۵۲۹/۶	خالص دارایی‌های داخلی
۷/۳	-۱/۰	۴/۱	۲۳/۵	۱۳/۸	۸۰۵۸۴/۴	۷۵۱۱۸/۱	۷۵۸۶۶/۹	۷۲۹۰۷/۷	۵۹۰۴۴/۸	۵۱۹۰۶/۶	بدهی‌های بخش دولتی
۳/۸	-۱/۹	۵/۹	۲۶/۳	۱۳/۴	۶۳۱۴۸/۶	۶۰۸۵۹	۶۲۰۵۸/۵	۵۸۵۹۳/۶	۴۶۳۷۷/۹	۴۰۹۱۱/۸	دولت
۲۲/۲	۲/۳	-۲/۵	۱۴/۰	۱۵/۲	۱۷۴۲۵/۸	۱۴۲۵۹/۱	۱۳۸۰۸/۴	۱۴۳۱۴/۱	۱۲۶۶۶/۹	۱۰۹۹۴/۸	شرکت‌ها و مؤسسات دولتی
-۳۳/۳	۱۳/۲	۵۵/۳	-۱۰/۲	۴۶/۵	۱۵۷۰۳/۲	۲۳۵۵۳/۳	۲۰۸۱۱	۱۳۳۹۹/۸	۱۴۹۲۹/۸	۱۰۱۹۰	بدهی بانک‌ها
۱۶/۴	۵۴/۵	۱۶/۰	۳۴/۴	۱۱/۷	۳۹۳۶۵/۵	۳۳۸۰۷/۲	۲۱۸۸۶/۸	۱۸۸۶۵/۲	۱۴۰۴۱	۱۲۵۶۷	سپرده‌های بخش دولتی
۳۸/۹	۴۸/۱	۱۳/۶	۳۷/۶	۴/۳	۳۴۳۳۳/۱	۲۴۶۴۴	۱۶۶۳۶/۲	۱۴۴۴۱/۲	۱۰۶۴۰/۱	۱۰۲۰۴/۷	دولت
-۴۴/۱	۷۴/۵	۲۴/۲	۲۴/۲	۴۴/۰	۵۱۲۳/۴	۹۱۶۳/۲	۵۲۵۰/۶	۴۲۲۴	۹/۳۳۰۰	۲۳۶۲/۳	شرکت‌ها و مؤسسات دولتی
۱۰۵/۲	۲۶۱/۲	۶/۶	۴۰/۶	۲۳/۴	۲۴۵۲۷	۱۱۹۵۷	-۷۴۱۸/۳	-۷۹۴۳/۱	-۱۳۳۶۲	-۱۷۴۴۶/۸	خالص سایر اقلام دارایی‌ها
۱۱/۶	۱۷/۵	۱۵/۹	۱۸/۰	۱۰/۹	۹۴۱۴۷/۲	۸۴۳۹۸/۱	۷۱۸۲۳/۶	۶۱۹۶۴/۶	۵۲۵۱۳/۵	۴۷۳۴۳/۲	پایه پولی
۱۵/۲	۱۰/۰	۳/۶	۱/۲	۳/۹	۳/۴۰	۲/۹۵	۲/۶۸	۲/۵۹	۲/۵۶	۲/۴۶	ضریب فزاینده نقدینگی

مأخذ: ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به سپرده‌های دیداری از ۰/۲۸۴ واحد در سال ۱۳۷۹، به ۰/۲۵۷ واحد در سال ۱۳۸۰ (۸/۸۶ درصد کاهش در سال ۱۳۸۰) عامل دیگری در افزایش ضریب فزاینده نقدینگی بوده است، زیرا با کاهش این نسبت، منابع بیشتری برای ایجاد و خلق پول در اختیار بانک‌ها قرار می‌گیرد.

عامل دیگر افزایش ضریب فزاینده نقدینگی مربوط به افزایش نسبت سپرده‌های غیردیداری به سپرده‌های دیداری به میزان ۳/۷ درصد در سال ۱۳۸۰ می‌باشد که منجر به افزایش در ضریب فزاینده شده است. از بین اجزای ضریب فزاینده، نسبت ذخایر اضافی بانک‌ها به کل سپرده‌ها به جهت افزایش سپرده ویژه بانک‌ها به میزان ۵۰۰۰ میلیارد ریال از محل افزایش سرمایه بانک‌ها منجر به کاهش ضریب فزاینده به میزان ۰/۱۳۸۹ واحد شده است.

ب) تحلیلی بر سرعت گردش پول: سرعت گردش پول عبارت از شمار دفعاتی است که حجم پول طی یک سال در تأمین مالی جریان سالانه تولید به گردش در می‌آید و از طریق رابطه زیر بدست می‌آید:

$$M \times V = Y$$

که در آن M نقدینگی، V سرعت گردش پول و Y درآمد اسمی است.

سرعت، یک مفهوم مفید برای سیاست‌گذاری

جدول شماره پنج

نرخ ذخایر قانونی سپرده‌ها به تفکیک سپرده‌ها ۸۰-۱۳۷۴

(درصد)

سپرده	۱۳۷۴-۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰
بانک‌های تجاری			
سپرده‌های دیداری	۳۰	۳۰	۲۰
سپرده قرض الحسنه پس‌انداز	۲۵	۲۰	۲۰
سرمایه گذاری کوتاه‌مدت	۲۵	۲۵	۲۰
سرمایه گذاری یکساله	۲۵	۲۵	۲۰
سرمایه گذاری دوساله	۱۵	۱۵	۱۰
سرمایه گذاری سه ساله	۱۵	۱۵	۱۰
سرمایه گذاری چهار ساله	۱۰	۱۰	۱۰
سرمایه گذاری پنج ساله	-	۱۰	۱۰
پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی	۳۰	۳۰	۳۰
بانک‌های تخصصی			
سپرده دیداری	۱۰	۱۰	۱۰
سپرده قرض الحسنه پس‌انداز	۱۰	۱۰	۱۰
سرمایه گذاری کوتاه‌مدت	۱۰	۱۰	۱۰
سرمایه گذاری یک ساله و بیشتر	۱۰	۱۰	۱۰
پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی	۱۰	۱۰	۱۰
سپرده قرض الحسنه پس‌انداز مسکن بانک مسکن	-	-	۲

توضیح:

- بانک‌های تجاری از شهریور ۱۳۷۳ علاوه بر ۳۰ درصد سپرده قانونی، ملزم به توزیع ۶۰ درصد نیز نزد بانک مرکزی شدند.
- بانک‌های تخصصی از شهریور ۱۳۷۴ علاوه بر ۱۰ درصد سپرده قانونی ملزم به توزیع ۸۰ درصد نیز نزد بانک مرکزی گردیدند.

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

○ آمارها نشان می‌دهند که رشد بدهی بخش دولتی به نظام بانکی (که عمدتاً از رشد بدهی شرکت‌های دولتی ناشی شده) افزایش یافته است.

تعیین می‌شود که این نسبت در سال ۱۳۸۰ به ۲۵ درصد افزایش یافته است. نحوه توزیع ۷۵ درصد مابقی تسهیلات بین بخش‌ها بدین صورت است که ۲۵ درصد به بخش کشاورزی، ۳۲/۵ درصد به بخش صنعت و معدن، ۲۹ درصد به ساختمان و مسکن، ۸ درصد به صادرات و ۴/۵ درصد به خدمات بازرگانی تخصیص داده شود.

● با توجه به بند ۳ تبصره ۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۰، افزایش سقف مانده تسهیلات تکلیفی بانکها در سال ۱۳۸۰ با رعایت سایر تکالیف مطرح در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تا سقف ۴۸۰۰ میلیارد ریال مجاز است که سهم بخش دولتی از آن ۳۰ درصد و بقیه سهم بخش تعاونی و خصوصی می‌باشد.

● نرخ سود سپرده‌های بانکی در سال ۱۳۸۰ بین ۱ تا ۱/۵ درصد کاهش یافته است (جدول شماره شش). از طرفی، به بانک‌ها آزادی عمل داده شده است تا نرخ سود سپرده‌های با سررسید ۲ تا ۴ ساله را در دامنه محدود ۱۳-۱۷ درصد به طور مستقیم تغییر دهند که این امر وضعیت رقابتی را بین بانکها در دامنه محدودی بهبود می‌بخشد. نرخ‌های فوق از نیمه دوم خرداد سال ۱۳۸۰ قابل اجرا بوده و برای افرادی که قرار داد آنها قبل از این تاریخ بوده، نرخ‌های قدیمی حاکم است. به علاوه، نرخ‌های جدید برای مؤسسات اعتباری غیربانکی و بانک‌های خصوصی اعمال نمی‌شود و تنها شامل بانک‌های دولتی می‌شود. از طرفی، نرخ سود تسهیلات بانکی - به استثنای بخش مسکن و ساختمان - به طور متوسط یک درصد کاهش یافته و دامنه نرخ سود بین بخش‌های اقتصادی نیز کاهش یافته است (جدول شماره هفت).

نکته آخر در خصوص نرخ سود سپرده‌ها و تسهیلات بانکی، اختلاف دامنه بین این دو نرخ می‌باشد. همان طور که نمودار شماره دو نشان می‌دهد، نرخ موزون سپرده‌ها و تسهیلات بانکی حدود ۶ درصد می‌باشد که این شکاف در سال ۱۳۸۰ بیشتر شده است، زیرا نرخ سود سپرده‌های بانکی ۱-۱/۵ درصد کاهش یافته، در حالیکه نرخ سود تسهیلات بانکی حداکثر یک درصد کاهش یافته است و حتی در برخی موارد کاهش نیافته است.

پولی و اعتباری را برای تصویب به شورای پول و اعتبار ارایه می‌دهد و این سیاست‌ها در این شورا بررسی می‌شود. اهم سیاست‌های پولی و اعتباری تصویب شده برای سال ۱۳۸۰ به شرح زیر می‌باشد:

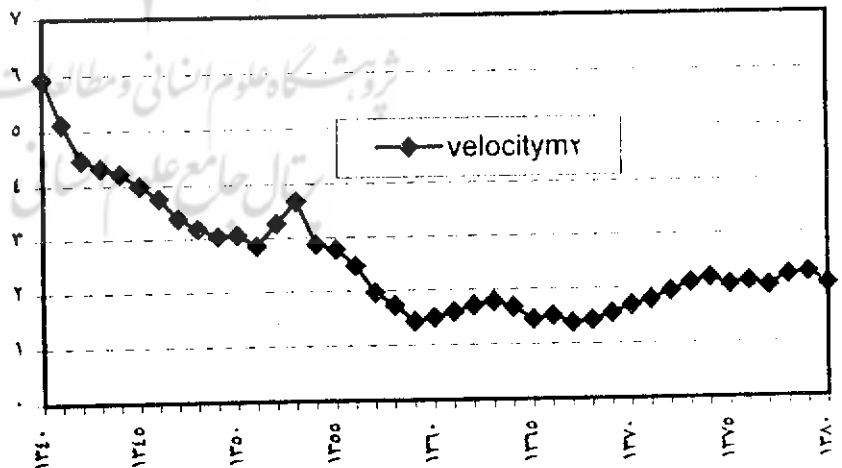
● بر اساس تبصره ۳ قانون بودجه، بانک مرکزی موظف است کل اعتبارات تسهیلات ریالی شبکه بانکی در سال ۱۳۸۰ و نسبت اعتبارات بلندمدت به کوتاه‌مدت و برنامه‌های اعتباری و تسهیلات نظام بانکی کشور را بر اساس میزان سپرده‌های جاری و سرمایه‌گذاری، پس از کسر تعهدات و سپرده‌های قانونی، به نحوی تنظیم و اجرا نماید که اهداف رشد اقتصادی و مهار تورم منظور در قانون برنامه سوم تحقق یابد. تصمیم شورای پول و اعتبار در سال ۱۳۸۰ در خصوص نحوه توزیع تسهیلات اعطایی بانکی به بخش‌های اقتصادی در بخش غیردولتی اندکی تغییر یافته است. در سال‌های قبل از ۱۳۷۹ نحوه توزیع کل تسهیلات بانکی بر اساس تصمیم شورای پول و اعتبار صورت می‌گرفت و سهم بخش‌ها از تسهیلات بانکی توسط این شورا تعیین و تصویب می‌شد، ولی در سال ۱۳۷۹ به بانک‌ها اجازه داده شد که معادل ۲۰ درصد افزایش در تسهیلات برنامه‌ریزی شده برای بخش غیردولتی با اولویت به بخش‌های تولیدی - اعم از سرمایه‌گذاری ثابت و سرمایه در گردش - و صادراتی در اختیار بانک‌ها قرار گیرد و مابقی بر اساس

اقتصادی است و از این نظر حایز اهمیت است که اگر بتوان سطح سرعت را پیش‌بینی کرد، می‌توان سطح درآمد اسمی را با توجه به حجم مشخص پول بدست آورد. افزون بر این، اگر سرعت ثابت باشد، تغییر در عرضه پول به تغییر در درآمد اسمی می‌انجامد.

در نمودار شماره یک سرعت گردش پول طی دوره ۱۳۴۰-۱۳۸۰ برای اقتصاد ایران محاسبه و نشان داده شده است. براساس شواهد آماری، سرعت گردش پول در ایران طی دوره ۱۳۴۰-۱۳۵۹ به استثنای سال‌های ۱۳۵۳-۱۳۵۴ روند کاهشی داشته و از ۶ واحد، به حدود ۴ واحد کاهش یافته است و طی دوره ۱۳۶۰-۱۳۶۳ با اندکی افزایش از ۱/۴، به ۱/۸ واحد رسیده است. دو سال منام هم اندکی کاهش داشته و سپس در یک حالت تقریباً با ثبات در حد ۱/۵ به مدت دو سال باقیمانده است. سپس طی دوره ۱۳۶۸-۱۳۷۴ بار دیگر افزایش یافته است و از ۱/۵ واحد در سال ۱۳۶۸، به ۲/۲ در سال ۱۳۷۴ افزایش یافته است.

طی سال‌های پایانی ۱۳۷۵-۱۳۸۰ تقریباً روند باثباتی از سرعت گردش پول در اقتصاد ایران مشاهده می‌شود و تقریباً در حدود ۲ واحد با ثبات مانده است. بنابراین، هر واحد پول به طور متوسط در سال‌های اخیر یک سوم برابر جریان درآمدی را در مقایسه با سال‌های دهه ۱۳۴۰ تأمین می‌کند.

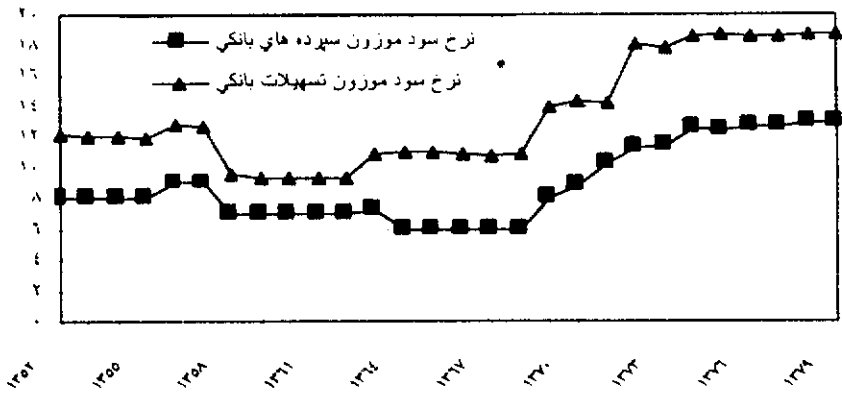
نمودار شماره یک
سرعت گردش پول در ایران

تصمیم این شورا بین بخش‌ها توزیع شود. بدین ترتیب، سهم هر کدام از بخش‌های اقتصادی از اعتبارات بانک‌ها به بخش غیردولتی پس از کسر ۲۰ درصد یاد شده و تسهیلات اعطایی تکلیفی بخش غیردولتی از محل سپرده‌های قرض‌الحسنه، توسط شورای پول و اعتبار

پ) تحلیلی بر سیاست‌های اعتباری و نرخ سود بانکی: شبکه بانکی در ایران به عنوان اصلی‌ترین بخش مالی، نقش مهمی را در انتقال تأثیر سیاست پولی به کل نظام اقتصادی ایفا می‌کند. هر سال بعد از تصویب بودجه سالانه در مجلس، بانک مرکزی جزییات سیاست‌های

مقایسه نرخ سود موزون سپرده‌ها و تسهیلات بانکی

جدول شماره هفت

نرخ سود تسهیلات بانکی به بخش‌های مختلف اقتصادی

انواع بخش‌های اقتصادی/سال	۱۳۷۶-۷۹	۱۳۸۰
صنعت و معدن	۱۷-۱۹	۱۶-۱۸
ساختمان و مسکن	۱۵-۱۶	۱۵-۱۶
صندوق پس‌انداز مسکن بدون سپرده	۱۸-۲۰	۱۷-۱۹
کشاورزی	۱۳-۱۶	۱۴-۱۵
خدمات و بازرگانی	۲۲-۲۵	حدافل ۲۳
صادرات	۱۸	۱۸

توضیح: نرخ سود تسهیلات به بخش صادرات ۲۲ درصد است که ۴ درصد آن توسط دولت به عنوان یارانه از طرف گیرندگان تسهیلات این بخش به شبکه بانکی پرداخت می‌شود.

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نرخ سود سپرده‌های بانکی در سال ۱۳۸۰ بین یک تا یک و نیم درصد کاهش یافته است.

جدول شماره شش
نرخ سود سپرده‌های بانکی

انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری/سال	۱۳۷۶-۷۹	۱۳۸۰
کوتاه‌مدت	۸	۷
کوتاه ویژه	۱۰	۹
یکساله	۱۴	۱۳
دو ساله	۱۵	۱۳-۱۷
سه ساله	۱۶	۱۳-۱۷
چهار ساله	۱۷	۱۳-۱۷
پنجساله	۱۸/۵	۱۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

در سال‌های اخیر، هر واحد پول به طور متوسط، یک سوم برابر جریان درآمدی را در مقایسه با سال‌های دهه ۱۳۴۰ تأمین می‌کند.

نتیجه‌گیری

همان‌طور که گفتیم، در حال حاضر، متوسط نرخ سود بانکی و تسهیلات بانکی حدود ۶ درصد می‌باشد، با توجه به اینکه در حال حاضر، در بازار رسمی پول مازاد تقاضا برای تسهیلات بانکی وجود دارد، پیشنهاد می‌شود که برای پاسخگویی به تقاضا، نرخ سود سپرده‌های بانکی حداقل یک درصد افزایش یابد، بدون اینکه نرخ سود تسهیلات بانکی تغییر کند، زیرا این سیاست باعث افزایش سپرده‌های بانکی می‌شود و نهایتاً از طریق افزایش عرضه، بخشی از مازاد تقاضا حذف می‌شود.

مطابق روال سال‌های اخیر، پیش‌بینی شده است که بخشی از درآمدهای دولت از طریق فروش ارز در بازار تأمین شود. با توجه به مجموعه عرضه ارز با احتساب میزان ارز عرضه شده توسط سایر کارگزاران اقتصادی، از جمله صادرکنندگان، امکان تحقق کامل درآمدهای دولت از این ناحیه با یک خوش‌بینی بالا همراه است. بنابراین، در صورت عدم تحقق این منبع درآمدی و تأمین آن از طریق فروش ارز به بانک مرکزی - که روش متداول و معمول در سال‌های اخیر بوده است - موجب افزایش پایه پولی (پول پرقدرت) در کشور خواهد شد که خود تهدید بالقوه برای افزایش نقدینگی در جامعه می‌باشد. بنابراین، توصیه می‌شود که از هم‌اکنون به طور دقیق میزان تحقق این بخش از درآمد بودجه بررسی و برآورد شود تا تجربه سال‌های اخیر مبنی بر عدم تحقق این منبع درآمدی که منجر به افزایش ناگهانی پایه پولی در ماه‌های آخر سال می‌شد، در سال جاری تکرار نشود.

ادامه دارد

برگه اشتراک

تاریخ .....

نام و نام خانوادگی مشترک: .....
 سن: ..... تحصیلات: ..... شغل: .....
 شماره‌های درخواستی: از شماره ..... تا شماره .....
 نشانی پستی: .....
 شماره تلفن تماس: .....

مشترک گرامی * هزینه اشتراک مجله برای شش ماه ۱۸۰۰۰ ریال و برای یک سال ۳۶۰۰۰ ریال است. لطفاً هزینه اشتراک را به حساب بانکی شماره ۲۷۸۹۰۳۰۰۱ نزد شعبه سامان بانک تجارت (کد ۳۲۴) واریز کنید و فتوکپی رسید بانکی را همراه با برگه اشتراک تکمیل شده به نشانی زیر بفرستید:

تهران/ خیابان حجاب / کوچه سوم / شماره ۱۳ / صندوق پستی: تهران / ۵۵۲۸-۱۳۱۵۵